

“HERKES KALBİNİN KAFESİNDE YAŞAR, YARASINDAN BAKAR DÜNYAYA”: HİLÂL KARAHAN ŞİİRİ

“EVERYONE LIVES IN HEART’S CAGE, WATCHING THE EARTH THROUGH
WOUNDS”: HİLÂL KARAHAN POETRY

Emel KOŞAR*

ÖZ: Hilâl Karahan 2000 yılından itibaren şiir, röportaj ve inceleme yazıları yayımlıyor. Karahan, lirik ve tasavvufî şiirleriyle geleneği dönüştürürken anlatımcı şiirleriyle kadının toplumdaki yerini sorgular. Hilâl Karahan ağıtları, mektupları, şarkıları çağrıştıran şiirleriyle özellikle kadınların ve çocukların acılarına ortak olur. Karahan’ın şiirlerinde sağa yaslı, italik ve farklı puntuyla yazılmış bölümler dikkati çeker. Şiirde postmodern bir usul olan kolaj tekniğini kullanır. Söz konusu şiirler tek veya iki şiir olarak da okunabilir. Şiirde birden fazla şiir öznesi vardır. Bu bilinçaltı kolajları şairin şiirlerinin çok sesliliğini gösterir. Karahan makamla okunan Zebur surelerinin, âyinlerde okunan ilahilerin ve tekvinlerin (Allah’ın sıfati, yoktan var etme, Tevrat’ın ilk bölümü, insanın yaratılışı) ritmini şiirlerinde yakalamaya çalışır. Evrenin yaratılışı sırasındaki ilk sesi -ona göre bütün sesler ondan türemiştir- şiirlerinde çoğaltmaya çalışan Hilâl Karahan dil insan ilişkisini sorgular ve dilin insan yaratılışındaki rolünü tasavvufî terimlerin ışığında okura yansıtır.

Çalışmamızda Karahan’ın şiirinin katmanlı yapısı gösterilmiştir. Çalışmamızın amacı Hilâl Karahan’ın şiirlerinin kaynaklarını (tasavvuf, Tevrat, Yoga öğretisi...), şiir yazma yöntemini (kolaj) ve edebiyatımıza katkısını örneklerle göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Hilâl Karahan, şiir, tasavvuf, kadın, kolaj.

ABSTRACT: Hilâl Karahan is publishing poetry, interview and research texts since 2000. Karahan interrogates tradition with her lyrical and mystical poems and questions the woman’s place in society with her narrative poems. Hilâl Karahan’s poems, which are connotative to laments, letters, songs, share the pain of women and children especially. In Karahan’s poems, sections that are written on the right, in italics and different fonts are noteworthy. She uses collage technique which is a postmodern method in poetry. These poems can be read as one or two poems. Poems have various distinct poetry personas. These subconscious collages show the polyphony of the poet’s poems. Karahan tries to catch the rhythm of the psalms of Psalter, the hymns read in the rituals and the monuments (The God’s attribute, the first part of the Torah, the creation of man) read in the verses. Hilâl Karahan, who tries to reproduce the first voice during the creation of the universe -and all sounds derived from it- in her poems, questions the human relationship and reflects the role of language in human creation in the light of the mystical terms.

In our study, the multilayered structure of Karahan’s poetry is shown. The aim of our study is to show the sources of the poems of Hilâl Karahan (Sufism, Torah, the doctrine of Yoga ...), poetry writing method (collage) and its contribution to our literature with examples.

Keywords: Hilâl Karahan, poetry, mysticism, woman, kolaj.

* Doç. Dr. - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / İstanbul - kosaremel@gmail.com

Giriş

Bir şairin şiirlerinin biçim ve içerikteki uyumu, özgün ses tonu, duygu yoğunluğu ve şiirde yaptığı yenilikler onu çağdaşlarından ayırır. Şair, şiirin biçim özelliklerini -ses tonu, ritim, söyleyiş, ölçü, hız, doku, hitap, söz dizimi, noktalama işaretleri- (Eagleton, 2011: 105) ustalıklı kullanırsa okura iletmeye çalıştığı duyguda derinleşebilir. Kolaj daha önce var olan yapıtlardan bir unsuru alıp yeni bir yapıtın içinde kullanılması ve iki metnin kaynaşmasıdır (Aktulum, 2007: 222). Hilâl Karahan kolaj (şiirlerdeki iç konuşmayı, iç sesi yansıtan sağa yaslı, başka bir eserden alıntılanmış hissi veren italik ve farklı puntıyla yazılmış bölümler) tekniğini şiirlerinin çok sesliliğini sağlamak ve okuru şiir üzerine düşünmeye davet etmek için kullanır.

Şairin şiirlerindeki italik bölümler o şiirlerin tek veya iç içe geçmiş iki şiir (metin/şiir içinde metin/şiir) olarak okunabileceğini gösterir. Şiirlerde birden fazla şiir öznesi olması çok anlamlılığı sağlar. Bilinçaltı kolajları şairin şiirlerinin çok sesliliğini ve metinlerarasılığını gösterir. Şiirlerdeki italik/italik olmayan parçaların tek başlarına ve bütün içindeki ritmi, insanın parçalanmış duygusuna karşılık gelir. Metinlerde kırılan ritimle yeni bir ritim meydana getirilerek anlamda/sezgide bütünlük ve kopukluk karşıtlığı sağlanır.

Karahan'ın şiirlerindeki tabakaların (ses tabakası, anlam tabakası, psikolojik tabaka, alınyazısı) bütünlüğü (Tunalı, 2014: 113) onun başarısını gösterir. 2000'lerin öne çıkan şairlerinden Hilâl Karahan sadece şiirleriyle değil, şiir üzerine yazıları, röportajları ve düzenlediği festivallerle de edebiyatımıza katkıda bulunmaktadır. Karahan, kitaplarının sonunda şiirlerinde gönderme yaptığı şair, mısra ve kaynakları sıralar. Şiirlerinin metinlerarasılığını vurgular.

Tepenin Önünde

Karahan *Tepenin Önünde*'de¹ (Karahan, 2017) suyun köşelerini, akşamın müziğini ve sokakların kokusunu şiirleştirirken tarihin ellerinden tutar. İnsanın her şeye dönüşebileceğini vurgulayan şair, şiirlerini bir ağ gibi örür. Onun kitaplarında her şiir başka bir şiire açılan kapıdır. Kapıların ardındakiler ise, şiirleri bitmeyen bir yolculuğa dönüştürür:

İnsanın ömründe çıktığı

en uzun yolculuktur akşam (s. 9)

“suyun köşeleri”nde söz, yazıya geçerek ete kemiğe bürünür, kalıcılığa doğru adım atar. Suyun köşeleri, hayatın akarken biriktirdiklerini, zamanın ve acının tortularını simgeler. Şiirin her mısraına sinen özlem, külle harmanlanır:

¹ Karahan'ın ilk şiir kitabı *İç Sözlük-Bir Günün Özeti* (Kül Yayınları, Ankara 2003) daha sonra *Tepenin Önünde*'nin son bölümü olarak yer aldı.

*Yazılsa nesneye ve mekâna dönüştürebilirdi
sizi sevdiğim zamanlar
Susmak keskin bir ifade biçimiydi
İbadet eder gibi büyüttüm
mezar toprağında ulu bir çınar
Acıyla terbiye olmaktı acının tek erdemi
Ölü denizatları biriktirdim suyun köşelerinde (s. 10)*

“suyun köşeleri”nde Divân şiirindeki gül, kadının erkeğe seslenişinde yeni bir kimlik kazanır: “durup durup gül kırıyordunuz” (s. 10) “tütün ıslağı”nda ise, tütün kokan erkeğin sertliği kadının gözünden şiirleştirilirken tekrarlanan mısraların yeri değiştirilir ve şiirin ikinci bölümüyle (italik bölüm) okurun dikkati ara söze, söylenmek istenmeyen parantez içi ifadeye doğru çekilir. Şiirin musikisi kırılarak, farklı bölümlerde tekrarlanan mısralarla yeni bir musiki meydana getirilir. Şiir iki şekilde okunabildiği için şiir tabakaları (ses tabakası, anlam tabakası, psikolojik tabaka, alinyazısı) iki farklı bütünlük sağlar:

*Sert adamdınız, öyle söylenirdi
Aceleye getirilmiş duygular gibi yarım
Alelacele bir gülüş denli ince
Çiy gibi, soğuk ve soylu susardınız (s. 11)*

“sır” şiirindeki gece-ateş ilişkisi *Ateşi Bölen Gece*’nin (Karahan, 2017) habercisi niteliğindedir. Sesini hüküm gibi taşıyan Karahan’ın karanlığı aydınlatan şiirlerinde, ışık ve ayın halleri (özellikle hilâl) bir pusula gibi okuru yönlendirmektedir.

“veda”da “seni seversem gürültü olur--” (s. 17) diyen Karahan’ın suskunlukla beslenen şiirlerinde genellikle mekân Ankara’dır. Şairin direncini numaralandırılmış şiirlerinin her bölümünün tek başına ve diğerleriyle birlikte okunmasıyla sağlanan sağlam şiir tekniği gösterir:

4/
*Eski sevgililerin teğet geçtiği
iç içe iki çember
tenin cismi ve rengi*

Bu yüzden kalabalıktır sevişmeler
5/
*İnsan,
kuyruğunu yutan yılan (s. 21)*

Erotik ifadelerin, kabaran gövdelerin, şehvetli sözcüklerin yer aldığı *Tepenin Önünde* “iç sözlük”le son bulur. “iç sözlük”teki her madde, şiirin bir bölümü veya ayrı şiir gibi değerlendirilebilir:

Hilâl

İlk ay

ağırlığıyla eğilen buğday (s. 34)

Giz ve Sis

Giz ve Sis'te (Karahana, 2017) soruların çengeline takılı şiirler, çekirge sevişmeleri gibi kokulara ve korkulara bulanır. Harflerin ve kurşun kalemlerin sesi geçmiş geleceğe taşırken bazen şarkılarla renklenir bazen de kırık rüzgârla birlikte yalnızlaşır.

Hilâl Karahan, Behçet Necatigil gibi “--”i kullanarak okuru şiirlerine dahil eder. Tutkuyla harmanlanmış şiirlerini suskunluklarla tamamlar.

“yürüyüş” şiirinde, gecenin karanlığına gömülmüş sokaklarda evlerden taşan tutku, erotik ifadelerle tasvir edilirken kum saati zamanın acımasızlığını vurgular:

kokası şehre gelmiş kadınların soluğu itinayla soğuyordu

: tabakta yarım bırakılmış ön sevişme, oksitlenmiş dudak izleri (s. 11)

Kolajın yer aldığı, diyalog şeklinde bir şiir veya iki şiir olarak okunabilen “eleştiri”de denizin (kadın) ateşle (erkek) cinsel birlikteliği anlatılır ve ataerkil toplumun kadını aşağılayan eril söylemi eleştirilir. Ateşle suyun (erkek-kadın) karşıtlığı kadar birbirlerine muhtaçlığı örtük bir şekilde okura sezdirilir:

kaliteli bir vajenden öğrendiği

düğündür ganimeti

yaşlı denizcilerin

eleştiri ritüelinde (s. 13)

Ağaç, yaprak, tohum, toprak, örümcek, böcek, çiçek, rüzgâr, gece, akşam, şafak, ay, kent içgüdüleriyle dile gelir Karahan’ın şiirlerinde. Kökleri suya değen ağaç, yeniden doğmuşçasına şehvetle suyun dalgalarıyla buluşur, âdeta suyla sevişir. Suyun berraklığı şairin şiir dilinin berraklığını yansıtır:

İçgüdü mü incelik mi

itinayla sarıyor damarları

her şeye rağmen, her şeye hazır

bir ikindi... (s. 16)

Giz ve Sis'te “ağızdan anüse düşen iplikleriyle kozmosa asılı” (s. 17) insan ve “duyulmanın ritmiyle büyülenen ses” (s. 20) tabiatın dengesini

gösterir. Tabiat kişiselleştirilerek kâinatın akıl almaz kanunları sorgulanır. Zaman (akrep ve yelkovan), insanın yüzünü tırmalayarak okşar. Aşk ise ruhların sınanmasından başka bir şey değildir.

“günebakan mezmurları”nda “Tekvin”lerle Allah’ın dünyadaki yansımaları şiirin aynasında gösterilir. Sesi soyunan şair için insanın yaratılışını ve nesnenin ağırlığını kavramak zordur. Arzküreyi kozmosa sarkıtan acı, bütün şiirlere siner. Bu acıya alışan insan, mezmurların (makamla okunan Zebur sureleri, âyinlerde okunan ilahiler) ve tekvinlerin (Allah’ın sıfatı, yoktan var etme, Tevrat’ın ilk bölümü, insanın yaratılışı) ritmiyle (kolaj tekniğiyle sağlanan ritim) hayatın ritmini yakarlar:

*biri köye baktı: Allah izi çitler
ve dökme bir öğle karnında tarlanın
ve تنها
sarsıntı (s. 25)
--işte tanrı bu, bir hareket-- (s. 29)*

Gecikmiş Mumya

Gecikmiş Mumya’da (Karahan, 2017), zamana direnen sesin ilmekleri şiirleştirilirken şairin sözcüklerle ilişkisi kimi zaman hüznü bir şarkıyı kimi zaman da iç patlamayı çağırıştırır:

*Sizi yalnız gecelerde dinleriz
sökülmüş ilmekleri seslerin (s. 11)*

“bir pazartesi kentini terk eden valiz” şiirinde yolculuğa benzetilen hayatta insanın eksiklik hissini, tamamlanma arzusunun, kuşularının, beklentilerinin, nesneyi görme biçimlerinin, nesneyle ve kâinatla ilişkisinin daraldığı noktalar vurgulanır. Nesnel gerçekçiliğin yağmur yüklü bulutların ağırlığı gibi insana yük oluşu dile getirilir:

*bu ‘a r a l ı k’ın daraldığını, nefes
alamadığını hissetmek... nesnel gerçekliğin
dayatmalarına daha çok razı olmak, alışmak
bu acımasız girdaba gömülmek... (s. 20)*

“Özgürlüğe mahkûm” (Sartre’a göre başka seçimi olmayan ve yaptığı her şeyden sorumlu olan insan.) olan insan, zaman ve mekân arasında sıkışmıştır. Hilelerle dolu bir oyunu çağırıştıran hayatta, insanlar birbirlerinin geçmişi ve geleceğidir:

*oysa hep gidiyor olmakta mahkûm olduğun,
belirsiz bir zaman-mekân mefhumudur
ki ayak izlerini koklamanın dışında
bir özgürlük yoktur!-- (s. 22)*

“ebrar” (ibadetinde samimi, sağlam bir inanca sahip)da akson ağında beyinden harfe, harften sözcüğe, sözcükten düşe, düşten imgeye sıçrayan ses/sessizlik ve dilin insan yaratılışındaki rolü “Kün” (Allah’ın yaratmak istediği şeye “Ol” diye emretmesi ve böylece onun varlık sahasına çıkması) ve “Om” (Evrenin yaratılışı sırasındaki ilk sestir, bütün sesler ondan türemiştir.) sözcükleriyle, hayatın ritmini belirleyen dilin ritmiyle (kolaj tekniğiyle sağlanan ritim) yansıtılır:

--önce s e s s i z l i k vardır. adımdan önce, yola çıkmaktan, varmaktan, yolda olmaktan önce; harften, dilden, sestem (KÜN!=OM!)dan önce, insandan önce sessizlik vardır. Hak’lıdır, tam’ın yar’ısı (s. 23)

“hendek musiki cemiyeti beraber ve solo saz eserleri” bölümündeki “KORO (hüseynî müşterek taksim)” şiirinde, insanın ruhunu yansıtan müzik, Kundalini enerjisinin (Kadîm zamanlardan beri sakrum kemiğinde uyuduğu bilinen, tüm yoga yöntemlerince uyarılmaya çalışılan ezeli Tanrıça, anne güç. Âdem’e yasaklı elmayı uzatan dişî yilandır. Kundalini annenin uyanışı aydınlanmayı, Tanrısal farkındalığı simgeler.) anaçlığı gibi dünyayı aydınlatır, ferahlatır:

*BAHŞEDECEĞİMİZ SİZE ŞÜKRAN ŞARKISIDIR,
YARADAN BİZ DEĞİLİZ;
O SAKRUMDA UYUYAN DIŞİ BİR YILANDIR (s. 32)*

“gecikmiş mumya” bölümünde bir sıkıntıdan ibaret olan hayatın (ilüzyon) algı biçimine dönüşen acısından kurtulmak için intihar eden Sylvia Plath’in duyguları şiirleştirilir. “iç sözlük”te ise dans eden harf ve kelimelerle ses/sessizlik resmedilir.

Ateşi Bölen Gece

Ateşi Bölen Gece’de (Karahan, 2017) gece lirikleri ayın hâlesine bürünür. Işığın bin bir türlü hâli şiirleştirilirken sesin imkânları zorlanır. Gecenin kapısı sönmüş yıldızlarla aralanır. Gecenin içinden geçen kelimeler soğuktur.

“gecenin kemikleri üzerinde yükselir ay” şiirinde, gece kişileştirilir, ayın ışık oyunları ve gölgenin karanlığa bürünen sırları göğü tutuşturur:

*Hançerdir hilâl
hançeresi lâl
Geceye
Gölgenin
âhı sorulmaz... (s. 11)*

Kitabın “gece âyetleri” bölümünde yer alan, bir kora dönüşen ve sesle tamamlanan şiirlerin ritmi âyetlerin ritmini anımsatır. Hilâl Karahan’ın “sestiniz, ağır ağır indiniz merdivenlerini gecenin” şiirinde Ahmet Hâşim’in “Merdiven”indeki (Ahmet Hâşim, 2001) “Ağır ağır çıkacaksın bu

merdivenlerden” (s. 91) mısraına gönderme yapılarak hayatı simgeleyen merdivenlerden yanarak inenlerin acısı resmedilir:

*Ne çabuk geçti ateşin zamanı
akrep ne vakit soktu yelkovanı*

*Her solukta kora dönüyorsa söz
közün düğümünü ne çözebilir ağızdan* (s. 28)

Hilâl Karahan’ın şiirlerinde, gök gürültüsüne sarılan ses, küllere bulanarak “ay valsı” yapar. Sesin tellerine takılan, sarmaşığına dolanan insan, ateşin diliyle ağıtlar yakar, şarkılara tutunur. Her makam ayın bir evresine eştir.

“Ortadoğu” şiirinde, tarihi doğurduğundan beri ayaklarında sallayan kadınların baharat ve barut kokusu sinmiş, kana, kine, vahşete ve cehalete bürünmüş hayatları tasvir edilir. Ortadoğu’daki kadınlara değer vermeyen ataerkil toplumlar eleştirilir:

*Deveyle alınır ve satılır, sünnetlidir
hayattan: yüzleri erkeğine dövmeli
yürekleri biçer döver kadınlar... (s. 76)*

Kırk Yama Kırk Yara

“ege denizi’nde ölüm”de (Karahan, 2017) *Hürriyet*’in 05.09.2015 tarihli haberi şiirleştirilirken mültecilerin dramına (Yunanistan’a geçmeye çalışırken botlarının alabora olması sonucu hayatını kaybeden ve cesedi Bodrum’da sahile vuran Suriyeli çocuk) duyarsız kalanlar eleştirilir:

*Tırnaklarıyla okşar ölüm
Sırat köprüsünden geçen şişme botları
dökülür ümitler ateş okyanusuna* (s. 11)

Karahan’ın şiirlerinde Suriyeli mültecilerin çadırdaki yaşam mücadelesi, Nijerya’da kaçırılıp intihar bombacısı yapılan öğrenci kızlar, Mersin’de okuldan eve dönerken tecavüz edilmek istenen ve öldürülen Özgecan Aslan, Hatay’ın Reyhanlı ilçesindeki terör saldırısında ölenler, Soma’daki kömür ocağında çıkan yangında mahsur kalarak ölen madenciler, Grizu kazaları sonucunda ölen madencilerin eşleri ve Çin’de ikinci çocuğu doğurma hakkı olmayan kadınların kürtaja zorlanması konu edilir.

Hilâl Karahan’ın anlatımcı şiirlerinin sonunda şiire konu olan gazete haberlerinden alıntılar ve fotoğraflar yer almaktadır. Fotoğraf, nesir ve şiirin bulunduğu *Kırk Yama Kırk Yara*’da şair, eleştirel bakışla çağının trajedilerini dile getirir. Kitaptaki her şiir, okurun yüzüne vurulan bir tokat kadar serttir.

Uçurumun kıyısındaki hayatlar (aşığılanan, işkence gören, parayla alınıp satılan, küçük yaşta zorla evlendirilen, tecavüze uğrayan kadınlar) zamanın bittiği yerdedir. “fındık çadırında gerdek” şiirindeki çocuğun utancı okura bulaşır, onu sarsar, çünkü “hayat boşluk tanımaz insana” (s. 78):

*Uzun kadife fistanı
ve altın hızmayı çıkarmadan
kınalı elleriyle örterek yüzünü,
kumasından utana sıkıla
gerdeğe girdi henüz on üçünde... (s. 57)*

Sonuç

Hilâl Karahan şiirlerinde kolaj tekniğini başarıyla uygulamış ve metinlerinin çok sesliliğini, farklı ritim oluşturma yöntemini göstermiştir. İç konuşmayı, iç sesi yansıtan italik bölümler bağımsız birer metin veya şiirin diğer bölümleriyle birlikte diyalog şeklinde ilerleyen bir metin olarak okunabilir/değerlendirilebilir.

Karahan’ın şiirleri tabakalara (ses tabakası, anlam tabakası, psikolojik tabaka, alinyazısı) ayrılarak incelendiğinde özgün bir ses, anlam ve duygu yoğunluğu yakaladığı söylenebilir. Anlatımcı şiirlerinde ise fotoğrafın ve gazete haberlerinin katkısıyla şiiri görselleştiren Karahan, metnin inandırıcılığını vurgularken tarihe not düşme amacını da okura yansıtır.

2000’lerde kitap yayımlayan şairler toplumdan kopuk olmakla ve yaşadıkları devri şiirlerinde yansıtmamakla -sanki böyle bir mecburiyetleri varmış gibi- suçlanıyorlar. “mülteci çadırı”, “ege denizi’nde ölüm” gibi şiirleri ve şiirlerine eşlik eden görsellerle tanıklık ettiği zamanı yansıttığı için Karahan’ın *Kırk Yama Kırk Yara’sı* bir belge niteliğindedir (Koşar: 2017).

Hilâl Karahan altı şiir kitabında, lirik ve tasavvufî şiirleriyle geleneği dönüştürürken anlatımcı şiirleriyle kadının toplumdaki yerini sorgular. Ağıtları, mektupları, şarkıları çağrıştıran şiirleriyle yaşadığı dönemi yansıtırken kendi yarısından bakar dünyaya.

KAYNAKÇA

Ahmet Hâşim (2001). *Bütün Şiirleri*. (Hzl.: İnci Enginün, Zeynep Kerman), İstanbul: Dergâh Yayınları.

AKTULUM, Kubilây (2007). *Metinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.

EAGLETON, Terry (2011). *Şiir Nasıl Okunur*. (Çev.: Kaya Genç), İstanbul: Agora Kitaplığı.

KARAHAN, Hilâl (2003). *İç Sözlük-Bir Günün Özeti*. Ankara: Kül Yayınları.

- KARAHAN, Hilâl (2017). *Ateşi Bölen Gece*. İstanbul: Yasak Meyve Komşu Yayınları.
- KARAHAN, Hilâl (2017). *Gecikmiş Mumya*. İstanbul: Yasak Meyve Komşu Yayınları.
- KARAHAN, Hilâl (2017). *Giz ve Sis*. İstanbul: Yasak Meyve Komşu Yayınları.
- KARAHAN, Hilâl (2017). *Kırk Yama Kırk Yara*. İstanbul: Yasak Meyve Komşu Yayınları.
- KARAHAN, Hilâl (2017). *Tepenin Önünde*. İstanbul: Yasak Meyve Komşu Yayınları.
- KOŞAR, Emel (2017). “Rakamlara İndirgenen Hayatların Şiiri”, www.yenicikanlar.com.tr, Erişim: 21.12. 2017.
- TUNALI, İsmail (2014). *Sanat Ontolojisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.